

שמעתא עמיקתא

גליון תצ"ז | פרשת לך לך | תשפ"ב | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

האם מותר לתת פירות שביעית לקטן

א. יליע אי שרי לתת ירקות או פירות הקדושים בקדושת שביעית לילד קטן, שידוע שלפעמים אינו אוכלם כראוי אלא מפסידם.

ויש לדון בזה בתרתל, חדא, אי חשיב הפסד פירות שביעית בידיים או כגרוס הפסד פירות שביעית, ועוד אי גרוס הפסד פירות שביעית מותר או אסור. ונראה דאם הוא ילד קטן מאד שלפעמים מאבד המאכל מיד בשעת נתינתו, שזורקו מיד על הקרקע וכיוצא, חשיב כספק הפסד בידיים ולא כגרוס הפסד, וודאי שיש להמנע מלתת לו דבר מאכל אא"כ רואה שאוכלו, או שמאכלו בכפית וכיוצא. אולם אם הוא ילד גדול מעט אשר דרכו לאכול המאכל, אלא שלפעמים מאבד חלק מהמאכל בשעת אכילתו או לאחריה, י"ל דחשיב לכל היותר כגרוס הפסד פירות שביעית. ויש לדון אם אסור או מותר.

ב. מצינו במהרי"ט (ח"א סי' פ"ג) שנשאל לענין האכלת תולעי משי בעלי עץ התות בשביעית, ובתוך דבריו שם כתב דאף אחר יציאת הפרי מותר לקרטם בעלין, ואע"פ שע"י כן הפירות מתיבשים ונושרים, אין בזה משום אכילה ולא להפסד, והואיל וגרמא הוא ואינו מפסידו ביד, כדמוכח בירושלמי (פ"ז ה"א) הדין קינסתא דירקא מסקין ליה לאגרא והיא יבשא מגרמה, ותו איכא בפ"ט (ה"א) הפיגס וירבוזין וכו' ופרקדן ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה, ומשני מאליהן הן אבודין. והא דשנינו (פ"ב מ"ג) הדילועין שקיימן לזרע והוקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית, שפ"י הרמב"ם (בפירוש המשניות) הואיל והם מאכל אדם אסור להפסידם להשהותם לזרעיה, דלאכלה אמר רחמנא, ליתא מתוך הירושלמי שהבאתי, וכבר חזר בו בחיבורו (פ"ד הל' י"ג) וכתב הטעם דאסור לקיימן משום ספיחים, וכן עיקר.

ובתבי' **הרדב"ז** (על פת הלכותן סי' ה' ס"ק א') הביא דברי המהרי"ט וכתב דכן עיקר. וע"פ סברא זו כתב בהלכותיו שם (ס"ה) דמותר ליתן לתינוק פירות שביעית אע"פ שהתינוק יפטר וילכלך וימאס מאוכל [דלא הוי אלא גרוס הפסד].

וכן כתבו לדינא בכרם ציון (הלכות שביעית פ"ד הל' א') - אבל גרוס הפסד שרי, ולכן מותר ליתן לתינוק פירות שביעית אע"פ שהוא יפטרם וימאסם מאוכל. וציינו במקורות לדברי המהרי"ט והרדב"ז.

וכן נקט באור לציון (שביעית פ"ב ה"ג בביאורים ע"ש) דגרוס הפסד פירות שביעית מותר.

ג. והנה את עצם ראיות המהרי"ט יש מקום לדחות, דמה שהביא ראיה מהירושלמי דמותר להעלות קינבא דירקא לגג. יעוי' בפני משה שם דביאר דברי הירושלמי לענין ביעור, דאתא למימר דההיא קינבא דירקא ראוי למאכל בהמה וחייב בביעור, וכשמעלהו לגג והוא מתיבש מאהלו זהו ביעורו. ולפ"י לא שמעינן מהכא היתר לגרוס הפסד בפירות שביעית.

ובחזו"א (שביעית סי' י"ד ס"ק י') ביאר דהא דמסקו ליה לאגרא לא מקרי הפסד בידיים, דאם לא יבשו ירקוב, והיבוש מעלה להו [ומי"מ שמעינן שאין חייב לאוכלן או לבקש להם אוכלן]. ומבואר בדבריו דאם העלתן לגג היתה מפסדת ה"ל הפסד בידיים ולא גרמא, אלא בדמאת אסור הפסד כולל דהיבוש ר"ק מהני להו. ולביאורו נמי אין ראיה מדברי הירושלמי להתיר גרוס הפסד בפירות שביעית.

ומה שהביא ראיה מהירושלמי דשרי לשקף בעלין, יעוי' שם בפני משה דביאר כוונת הירושלמי דקאמר "מאליהן הן אבודין", דכשהן עליהן ג"כ נכמשין מאליהן ואינן ארויים למאכל בהמה. ולפ"י אף מדברי הירושלמי הללו אין ראיה לגרוס הפסד בפירות שביעית, דשאני התם דלא חשיב מפסיד פירות שביעית כיון דמי"מ יפסדו.

ובמקדש דוד (שביעית סי' נ"ט ס"ק ה') כתב לדחות ראיה זו לדעולם אסור להפסיד פירות שביעית, ואפי' צריך למנוע שלא יבואו אליהם הפסד, ושאינו התם דאם לא ישרש מאליהן הן אבודין, שזה טבעו, ובוהו אינו מחוייב לעשות טצדקא שלפני יפסד, דאף בתרומה שמוחיב להחזיל מן המאכל ג"כ לא מצינו שצריך לחולטה בחומץ או שיכבש לה בירקא שלא תפסד. [ויעוי' בבית הרדב"ז הנ"ל דכתב דב' ראיות הראשונות דהמהרי"ט יש לדחות, אבל הראיה ממה שחזר בו הרמב"ם ראיה הרתמתא היא, וכן עיקר].

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

כיצד יש לנהוג במעות מחנות המוכרת פירות שיש בהם קדושת שביעית

- א. התפסת מעות בקדושת שביעית. ב. לחוש בדמי השוק לקדושת שביעית. ג. יש מעות שביעית בתוך הקופה (ביטול ברוב פירות שביעית).
- ד. הטעם שקדושת פירות שביעית אוסרת בכל שהוא. ה. אחר זמן הביעור. ו. ביטול ברוב במעות שביעית. ז. ביטול ברוב בדבר חשוב.
- ח. ביטול ברוב בדבר שבמנין. ט. אין בודאות דמי שביעית בתערובת. י. לפדות על מאכל שברשותו או על העודף שנתן המוכר.

א. התפסת מעות בקדושת שביעית

איתא במשנה בשביעית (פ"ו מ"א) דכל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וגידולו מן הארץ יש בו משום קדושת שביעית. ועי"ש (שם ופ"ח מ"ג) וסוכה (ז.), דשביעית תופסת דמיה. וע"כ המוכר פירות שביעית חלה קדושת שביעית על המעות (ואפי' מוכר בהיתר, כגון מזון ג' סעודות), שניא "כי יובל היא קדש תהיה לכם", מה קדש תופס את דמיו ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. ואע"פ שהקדש תופס דמיו ויוצא לחולין, מ"מ שביעית תופסת דמיה ואינה יוצאת לחולין, דכתיב "תהיה" בהוייתה תהא. הא כיצד, לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערין בשביעית. לקח בבשר דגים, יצא בשם דגים, ונכנסו דגים כו', הא כיצד, אחרון אחרון נכנס בשביעית ופרי עצמו אסור. וכן פסק הרמב"ם (פ"ו ה"א, ה, ז).

ומ"מ מבואר בש"ס ע"ז (סב) ובתוס' (שם ד"ה יאות) דאם שילם עבור פירות שביעית בהקפה (דהיינו שלוקח הפירות לבעלותו והתשלום הינו חוב עליו), אין הכסף נתפס בקדושת שביעית. ועי' בחזו"א (סי' י"ט ס"ק יג) דאפי' אם משלם לפני שהפירות נאכלו לא נתפס הכסף בקדושה. וכמו כן מבואר עוד בסוכה (לט) דאם קנה פירות שביעית בהבלעה אין הדמים נתפסים בקדושת שביעית. ודעת המהרי"ל דיסקין (הובא בצ"ח הקדש סי' טו) שאם מוכר בהבלעה ליכא נמי איסור סחורה. אולם דעת השפת אמת (סוכה לט. ד"ה וליתי) והחזו"א (משפטי ארץ פ"ב הנה"ט) דאכתי איכא איסור סחורה (אלא שלא נתפס בקד"ש).

ב. לחוש בדמי השוק לקדושת שביעית

ולענין מעות המצויות בשוק אין לחשוש משום מעות שנתפסו בקדושת שביעית על שביעית וכדו', דאולינן בתר רובא. וכן מבואר במב"ט (ח"א סי' כא) שנקט להכיא שידוע שרוב פירות הנמכרים הם מחו"ל, יקחו מהם בשביעית, ולא יתחייבו בביעור כמבואר בתוספתא (פ"ג דמא"א). דכיון שאין ידוע אם הם פירות שביעית אם לאו, אולינן בתר רובא, וכיון דרובא מחו"ל או מערב שביעית נינהו פטורין מן הביעור, ע"כ. וא"כ ה"ה לענין מעות המצויות בשוק לא חיי' משום קדושת שביעית דאולינן בתר רובא.

וכן מצינו בחזו"א (שביעית סי' י"ט ס"ק יז) ד"ה והא ד"ה במשי"ם שאין לחוש לקנות מע"ה דבר שאין בו זיקת שביעית, ולא חיי' דילמא דמי שביעית הן, דאולינן בתר רובא. וכן מבואר בר"ש סיריליא (פ"ט ה"ו ד"ה לענין קנייתן) שנתן עצה כשלוקחין פירות מע"ה ליקח ממנו ביצים או תרנגולת וליתן הכסף בעד הביצים (ומבלעו בו דמי הפירות), אלמא דלא חיישינן שמא הביצים דמי שביעית. דאע"ג דשביעית אוסרת בכ"ש מ"מ שפיר אמרינן כל דפריש מרובא פריש, וכמש"כ דמאי סי' א' (ס"ק ס"ז), ע"כ. [ועי"ש בחזו"א שכת' דבכה"ג נחשב פירש מהרוב ותולין שלקח בהיתר (כיון שאי"א לשואלו דחשוד הוא). ומבואר דס"ל להקל אע"פ שיש כאן משום דבר שיש לו מתירין שהרי אפשר לחלל את המטבעות כמבואר לקמן. ועי' בפת"ש (ניו"ד סי' קב ס"ק א' וס"ק טו ס"ק ו), ואכמ"ל].

ג. יש מעות שביעית בתוך הקופה (ביטול ברוב פירות שביעית)

אלא דכ"ז במעות המצויות בשוק די"ל דאולינן בתר רובא. אולם בחנות שידוע שהתערבו בקופה דמי שביעית במעות חולין, לא שייך למימר "זיל בתר רובא", דכל שמערב איסור במקום אחד אם איננו בטל אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

מיהו אפשר דאמרינן "חד בתרי בטיל" דהרי מבואר בתוס' (בבב"ב ע"ג) ד"ה אחא אמר רבא) דכל האיסורים בטלין ברוב. וכן הוא ברשב"א (ח"א סי' רע"א ורפ"ה). וכן מבואר בשו"ע סימן ק"ט, פרט לאיסורים שחז"ל החמירו בהם שלא יתבטלו כגון חמץ בפסח.

אלא דשנינו במס' שביעית (פ"ו מ"ג) ובנדרים (נח). "זה הכלל כו' שביעית אוסרת כל שהוא במינה ושלא במינה בנותן טעם". וכן פסק הרמב"ם (שמו"ט ספ"ו). וחזו"ן דקדושת פירות שביעית אינה בטילה ברוב (בתערובת מין במינו).

ד. הטעם שקדושת פירות שביעית אוסרת בכל שהוא

ועי' עוד ברמב"ם (מא"א פ"טו ה"ח) שפירש דהיינו טעמא דקדושת פירות שביעית אוסרת בכל שהוא, "כי אין אותה התערובת אסורה", אלא חייב לאכול כל התערובת בקדושת שביעית, ע"כ. ופירש בכס"מ (שם) שהרמב"ם הוסיף האי טעמא לתרץ קושיא אחת והיא למה הוציאו רב יוחנן ור"ל (ע"ז ע"ג) שביעית מכלל כל האיסורים שבתורה כשם שהוציאו טבל ויין נסך, ונתן טעם מפני שאין אותה התערובת אסורה ונמצא שאין שם איסור תורה נופל בה. ועי' בלח"מ (שם). ואע"פ דהיתר מתבטל כמבואר בשו"ת הרשב"א (סי' תתלא) ובשו"ת הר"ן (סי' נט), וכן פסקו הש"ך (ניו"ד סי' רצ"ט ס"ק א'), הפר"ח (ניו"ד סי' צ"ט ס"ק ב) והפמ"ג (סי' צ"ז שו"ד ס"ק א'), מ"מ צ"ל דהכא החמירו חז"ל, אלא דקשה להרמב"ם קושיא הנ"ל וע"כ כתב ליישב ע"פ טעם הנזכר.

אולם דעת הר"ן (נדרים נח) דכיון שיכול לאכול בקדושת שביעית הוי כדבר שיש לו מתירין. וכ"כ הרדב"ז (על הרמב"ם שם) והמשנה למלך (מעילה פ"ז ה"ח) אף בדעת הרמב"ם. ועי' ברדב"ז שכת' דדמי לדשיל"מ.

אלא דלכאורה הר"ן ודעימיה אתו כדעת הר"ף (חולין לב: ברי"ף) הסובר דאמרינן דשיל"מ אפי' בדבר שנשאר באיסורו אלא שבידו לעשות בו בדרך היתר. אולם כבר פסק השו"ע (ניו"ד סי' ס"ט ס"ק יד) דבכה"ג לא אמרינן דשיל"מ. וכן נקטו הש"ך (שם ס"ק נ), הפמ"ג (סי' קב שו"ד ס"ק יא), הכת"ס (ניו"ד סי' סז) ועוד. שו"ר שכת' בנוב"ז (ניו"ד תני סי' ג) בדעת הר"ן הנ"ל ובתערובת מעות חולין עם מעות שיש להם קדושה (או פרי שני שהתערב בפירות חולין) איכא למימר דאף החולקים על הר"ף יודו דבכלל דשיל"מ הוא, דהרי אפשר לחלל המעות שבתערובת על מעות ויבואו לידי היתר. וכמו שמצינו בב"מ (ג) ובנדרים (שם) לענין מעשר שני שהתערב שצריך לפדותו משום דשיל"מ. אלא דלפי טעם זה אם אין לו על מה לחלל, אלא ע"י טרחא אין זה בכלל דשיל"מ כמבואר ביו"ד סי' ק"ב. ועי' בסמ"ק.

ה. אחר זמן הביעור

ונחלקו הראשונים והאחרונים בביאור המשנה הנ"ל [א'] דעת הרמב"ם (מא"א פ"טו ה"ח), הר"ן (נדרים נח), רש"י (שם) והרדב"ז (על הרמב"ם שם) (ועי"ש שכתב שכן דעת הרמב"ם). ועי' עוד בזה בנוב"ז שבסמ"ק, דכל זה לפני זמן הביעור, אבל אם נתערב לאחר זמן הביעור אין אוסר אלא בנותן טעם. [ב'] דעת הר"ש, הרא"ש (שם) והתנ"י (שם יכין את סל) להיפך, דרק אחר זמן הביעור החמירו לאסור מין במינו בכל שהוא, אבל אם נתערבו קודם זמן הביעור אין בו קדושה. ופירש בנוב"ז (ניו"ד תני סי' ג) דהטעם להחמיר בנתערב אחר זמן הביעור יותר מנתערב לפני זמן הביעור, הוא משום דלפני זמן הביעור עדיין לא עשה שום איסור, אבל אחר שעבר זמן הביעור ולא ביערו כל עבר במה שאינו מבעור, וגם חשו חכמים שאם יהיה היתר בתערובתו יעבור ולא יבער, לפיכך גזרו שלא יהיה לו ביטול, וכך דעת שאסרו ספיחי שביעית באוכלי בהמה מפני עוברי עברה, ע"כ. [ג'] דעת התוס' בנדרים (נח) דבשניהם אין אוסר אלא בני"ט (ועי"ש אף שפירשו דברי המשנה הנ"ל).

ולהלכה דעת החזו"א (קובץ אגרות ח"א סי' רה ובמכתבים) דאם נתערבו לפני זמן הביעור אוסרים במשהו, ולאחר זמן הביעור אין אוסרים אלא בני"ט. וכן דעת המנח"י (ח"ו ס"ק קט) והמנח"ש (ק' סי' מה).

